P'e flor pèrdí leest als het beklimmen van een steile heuvel

Uitzichtloze opstandigheid en jeugdig talent

In onze Papiamentstalige literatuur is een *angry young man* opgestaan.

Dit was mijn eerste reactie bij het lezen van de bundel *P'e Flor Pèrdí, It's too Late Now* van Louis Philippe Römer (1984). De bundel bestaat uit Papiamentstalige gedichten met hun vertaling in het Engels, in totaal 28.

Door Jules Marchena

Het lezen van 'P'e Flor pèrdí' is als het beklimmen van een steile, steenachtige heuvel. Het gaat moeizaam. Het is een enigszins chaotische ervaring, en als je eenmaal de top van de heuvel hebt bereikt, kijk je neer op een sombere leegte, bedekt met donkere wolken. Maar toch ben je niet teleursgesteld, want onderweg heb je veel interessants ontdekt.

Deze gedichten lees je niet 'zo maar eventjes'; ze moeten veroverd worden. Maar toch, als ik 'P'e Flor pèrdí' vergelijk met wat ik de laatste tijd aan Papiamentstalige dichtbundels gelezen heb, dan geeft deze verzameling voor mij een nieuw élan. Er staan veel gedichten in deze bundel die zeer de moeite waard zijn, ondanks de chaotische samenstelling van het geheel en het sterk overheersende cultuurpessimisme. De moeite waard, door de verrassende kracht van het taalgebruik en de intensiteit van het gevoel dat eruit spreekt.

HET TAALGEBRUIK

Louis Philippe Romer is een dichter met aanleg. Dat blijkt uit de veelheid aan literaire technieken die hij schijnbaar moeiteloos gebruikt. De hele bundel is rijk aan metaforen, zoals de volgende in het gedicht *Bula:*
Mi alanan a dirti den higra di solo (higra is lever, in het Papiamentu vaak meer algemeen gebruikt als ingewanden. Hier betekent het: de zon op haar heetst. Overigens is hier sprake van een zinspreling op *Icarus*).
Een ander voorbeeld: *B'a putri den mi* (letterlijk: Je bent in mij bedorven. Dus: ik heb slechte herinneringen aan jou); uit *Basora Pretu*.

De dichter maakt gebruik van retorische vragen, bijvoorbeeld als hij de Nederlander 'vraagt':
Ken bo ta kere bo ta?(Etnografia);
In *No kere nan* verzucht hij:
Pakiko mester biba asina?

Een personificatie vinden we onder andere in het volgende stukje:
Mira kon un edifisio
Ta purba midi ku shelu su grandesa
Pero su arogansia a kai chikí

In hetzelfde gedicht zit ook een vergelijking met als:
Manera Babel, e ta kai...
We zien hierin ook een vergelijking met 'van':
Shelu ta grandi
Un par di filingrana di nubia
Ta parti nos for di infinito
In *Bo ta putrí* gebruikt de dichter een vergelijking zonder 'als':
No morde su alma,
Un para pèrdí.

Ook paradoxen vinden we in de bundel, onder andere in *Warwarú*:
Pa Preis di Baka Flaku bo ta haña:
Hamber – mas i mas bo ke
Op het eerste gezicht lijkt het irreëel dat iemand steeds meer honger wil hebben. Maar als we uit het gedicht lezen, dat de dichter bedoelt: honger naar meer materiële zaken en naar genot, dan wordt deze schijnbare tegenstrijdigheid opgelost.
In het gedicht *Kositu* gebruikt Römer een woordspeling om Curaçao te typeren:
Nos barku di belá (barku di bela betekent zeilschip. B*elá* betekent gek. Dus hier: een schip vol gekken).

DE INTENSITEIT VAN GEVOEL

Wat meteen opvalt in deze bundel is de – meestal negatieve – heftigheid. De dichter ervaart de culturele verwording om zich heen en is wanhopig. Deze opvatting brengt hij onder andere tot uitdrukking in de titel van *Réquiem: Pa un kultura Bárbaro*. Aan het slot van dit gedicht heeft hij het over *nos kultura ... kadaver*
In *Warwarú*, een zeer sterk gedicht, verwoordt hij zijn pessimisme om het morele verval van de jeugd op ons eiland als volgt:
Tin biaha mi tin
Un buraku ku ta krese
Den mi pechu mané warwarú.

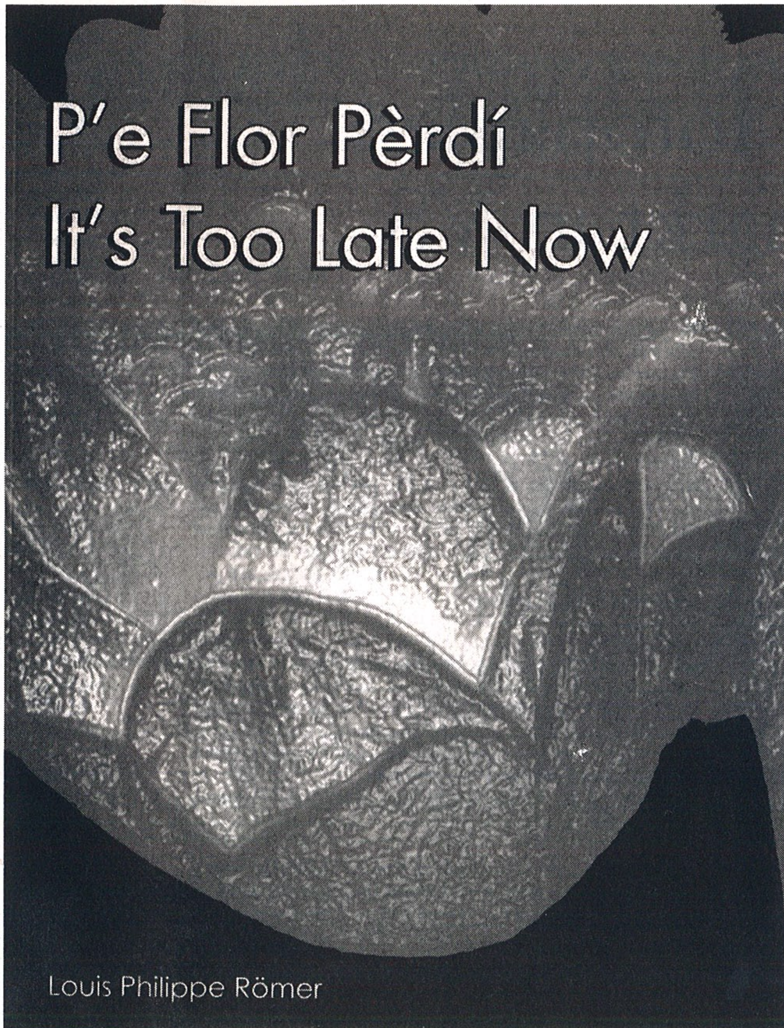
Dan volgt een beschrijving van de actuele situatie. De laatste strofe luidt:
Miéntras mi ta pensando e kos akí
Mi buraku ta kresiendo
Mi tin un nubia,
Hinchando, ekspandiendo
E ke sali manera un gritu,
Pa mi por pas'é di un boka pa otro,
I kompartí mi warwarú sekreto.

Misschien kan men deze felle reacties verklaren vanuit een machteloze woede, die tot opstandigheid drijft. Opstandigheid tegenover een materialistische en hedonistische maatschappij, waarin de onschuld van vroeger verdwenen is (het woord *inosensia* komt in de bundel veelvuldig voor, steeds in verband met de tijd van onze voorouders,toen het anders, beter was). Opstandigheid ook tegen de vader, in het Engelstalige gedicht *Galgamesh,* waarin een zoon wordt beschreven, die uiteindelijk zijn vader vermoordt, na door deze constant te zijn uitgedaagd. Deze jongen doet aan *Oedipus* denken:

Read the stars, his fate foretold
Twas the fate to be crowned, to behead,
to slay the loins from which he'd sprung,
And reap the crown from father's head.

Zijn kritiek richt zich ook tegen de Nederlanders, in *Etnografia*, een overigens erg goed gedicht:
Ken bo ta kere bo ta?
Abo ku bo mente separá, fo'i kurpa i kurason,
Tempu di pirata a pasa.
Tempu di dominio a pasa.

Ken bo ta kere bo ta?
Ku ki outoridat,
Bo ke hinkami den bo
Struktura straño?

De kerk wordt ook aangevallen in een hard, sarcastisch gedicht, *Lagadishi so sa.* Hierin wordt de godsdienst, *Droga* genaamd, en van het doopsel zegt hij:
Ban bebe awa di huramentu,
For di e riu pretu akí;
Wak piedra move mientras awa
Ta lastra nos hiba laman.

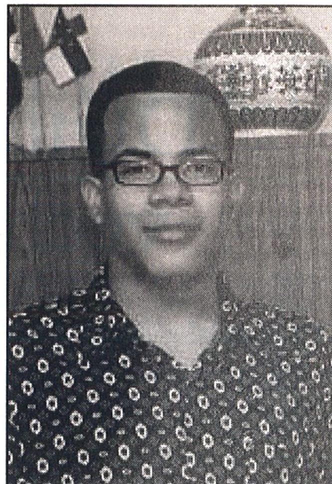
Ook de gelovigen krijgen een veeg uit de pan:
Ban bira zumbi ku a lubidá,
Ku nan a muri masha ten,
Ku ta keda hari so sin final,
Pasó nan boka ta deskomponé.

Het doet mij vreemd aan, dat een jongere zoveel kritiek kan hebben, ten eerste op de jeugd waar hij toch zelf deel van uitmaakt, verder op de maatschappij waarin hij opgroeit, en op kerk en godsdienst, die uiteindelijk gericht zijn op het creëren van een betere wereld, ook hier op aarde. Uit de hele bundel spreken wanhoop, afkeer en soms zelfs haat. Zo staan er in de reeds geciteerde aanval op de kerk en de godsdienst passages die mijn wenkbrauwen omhoog doen gaan. Immers, als men ze leest als zijnde niet sarcastisch bedoeld, dan wekken zij suggesties op van rituele praktijken. Deze visie wordt versterkt door de Engelse vertaling, waarin de versregel *Ban bebe awa di huramentu* in de eerste strofe wordt vertaald met: *Let us make an oath while drinking water,* en in de tweede strofe met: *Let us make that oath with ceremonial water*.

Hoe moeten wij dit sterke pessimisme verklaren?

Ik denk in de eerste plaats, dat de jeugdige gevoeligheid en het scherpe observatievermogen van de jonge dichter versterkt worden door een hoge intelligentie, die uit de bundel duidelijk naar voren komt. In onze moderne, op hol geslagen maatschappij leidt deze driedelige combinatie bijna automatisch tot een diepgaand cultuurpessimisme.
Opvallend is verder de eruditie van Louis Filippe Römer en zijn sterke belangstelling voor de klassieken en kunstenaars van die grote wereld daarbuiten (ondanks het feit dat hij bijna uitsluitend schrijft over Curaçao en zijn bewoners). In de bundel komen namen voor van Narcissus, Persephone, Hades en de Syx, Janus, Troye, Icarus et cetera. Ook T.S. Eliot (The Waste Land) wordt geciteerd, evenals Baudelaire (Les Fleurs du Mal) en Antoine de Saint Exupéry (Le Petit Prince).
Zou het niet kunnen zijn, dat het duiken in deze oceaan van cultuur heeft bijgedragen aan de vorming van een sterk onafhankelijke geest, die zich losgeweekt heeft van zijn kortzichtige, materialistische omgeving, met als gevolg een uiterst kritische, negatieve opstelling ten opzichte ervan?
Een aanwijzing in deze richting van geestelijke onafhankelijkheid lijkt mij het feit, dat de dichter zich ook gedistantieerd heeft van de algemeen geaccepteerde, geijkte vorm voor een gedichtenbundel; hij schrijft naast het Papiamentu ook in het Engels en haalt Franse dichters aan. Tevens schept hij gedichten, proza en dialogen. Hij duidt gedichten aan met Ode, Requiem, Antifoon en Prélude.

Is hier geen sprake van een tegenstrijdigheid; een onafhankelijk denkend mens die

Louis Philippe Römer

desondanks emotioneel zeer sterk (mijns inziens zelfs te sterk) betrokken is bij het maatschappelijke gebeuren om hem heen?
Ik denk van wel. Tweeslachtigheid komt vaak voor bij kunstenaars, zeker als ze nog vrij jong zijn. Ik denk ook dat tweeslachtigheid een goede voedingsbodem is voor kunst.
Maar er is een andere factor, die in dezen naar mijn idee een belangrijke rol heeft gespeeld en waar we het tot nu toe nog niet over gehad hebben, namelijk de teleurstelling na een mislukte liefdesrelatie.
In de bundel staat een zevental uitstekende gedichten waarin het verloop van deze relatie beschreven wordt, vanaf het idyllische begin in *Kompañero en* de hartstochtelijke overgave in *Ode to Joy* (doet me denken aan Schillers *Ode an die Freude),* tot de verbittering in *Basora Pretu* (een kruid dat hij wil gebruiken om de ex-geliefde uit zijn 'systeem' te halen), in: *Bo ta putrí,* en in het gedicht met een mooie titel: *Amor t'un para morto.* Opvallend zijn in deze gedichten het kosmische gevoel en het wegvliegen, als een vogel, in een ruimtecapsule, als Icarus, naar de sterren.
Het zou me niet verwonderen als de teleurstelling en verbittering ten gevolge van deze mislukte liefdesrelatie de pessimistische basis hebben gelegd, de grondtoon hebben bepaald voor de bundel. Het is heel menselijk dat iemands visie op zijn omgeving, na een mislukte liefdesrelatie nu eenmaal veel duisterder is dan tijdens een bloeiende liefde.

De titel *P'e Flor Perdí* slaat dan zowel op de maatschappij die haar onschuld van vroeger kwijt is, als op de liefde die schipbreuk heeft geleden.
De dichter heeft naar buiten gekeken, naar de maatschappij en dit heeft hem pessimistisch gestemd. Hij is ook in zijn herinnering gedoken en heeft de nare ervaringen van zijn persoonlijke leven gecombineerd met die van de buitenwereld, in de vorm van kunst. Hopelijk heeft dit proces, waarvan deze dichtbundel het resultaat is, hem een zekere catharsis bezorgd.

Römer, Louis Philippe: P'e flor pèrdí
(It's too late now),
Drukkerij Curaçaosche Courant
ISBN 99904-0-561-1
Verkrijgbaar bij de boekhandels
voor Naf 18,50 (incl. ob)

P'e flor pèrdí zou oorspronkelijk samen met *Whisk* van Lara Ghering worden gepubliceerd.